

„Nedeljsko jutro.“

Spisal Ivan Marin.

Ravnokar so se vrnile s plesišča domov: ona, njena mati in sestra. Ko je stopila s sestro v svojo sobo, je bila stenska ura štiri. Sestra je bila živahna navzlic prečuti noči in je v svojem sedemnajstletnem navdušenju začela razkladati posamezne točke iz mnogovrstnih dogodkov preživele noči. Nji pa se ni ljubilo ne odgovarjati ne poposlušati... Pustila je sestro kramljati; zamišljena je stopila k oknu.

V srcu grozna praznosta. Nekaj je izgubila to noč, nekaj, kar ji je že dolgo polnilo srce in ji držalo dušo kvišku nad breznom brezupnosti, kar jo je vezalo z zadnjimi nitmi na življenje, kakršno živé njene prijateljice in sestra. In iz te praznine se je dvigalo počasi temno čustvo, težko in moreče; ni bilo še razločno, a kmalu se pokaže v vsi svoji grozi...

Sestra je bila že pod odejo; voščila ji je lahko noč. Vse je utihnilo po sobi. Tedaj je začutila, da ji močno bije srce. Kri ji je šinila v glavo. S široko odprtimi očmi je bulila skozi okno v jutranji vzduh. Zunaj je zastirala poslopja tanka fina megla, kakor pajčolan, in mokra streha nasprotne hiše je bleščala v bledih žarkih zahajajočega meseca. Bližno golo drevje je dremalo nepremično, le črnkasta cipresa pod oknom se je včasih komaj vidno priklonila.

Zopet se je zamislila, sama ni vedela, kam. Njena duša je bila izmučena, ono temno, težko čustvo je lezlo iz nje sredine in jo zastiralo bolj in bolj. Kdor je mnogo upal, bil mnogokrat prevaran in je končno zastavil vse svoje veselje in življenje na en up, on pozna to grozno čustvo, v katerem mu je vtonila duša, ko se je ta zadnji up razbil ob skali strašne realnosti...

Od šestnajstega leta do pretekle noči je živela samo eni misli. To misel ji je vcepila mati, ko jo je peljala prvič na ples, z besedami: „Zdaj si dovolj stara, skoraj boš za

— možitev!“ Razvila pa se je ona misel v občevanju s svetom. In zdaj se je vse njeno mišljenje in čustvovanje sredotočilo okrog nje, okrog misli na — moža... V teku teh let se ji je izcimila dogma, v katero je verovala z vso dušo, dogma, da je njena sreča edino le mogoča v objemu moževem. Njene prijateljice so verovala vse v isto dogmo in čakale, da pride ponje mlad, lep junak s plavimi očmi in lepo bradico. Ko ga pa le ni bilo takega, so se mnoge zadovoljile z navdnimi, vsakdanjimi junaki, ki niso bili mnogi ne lepi ne mladi več; mnoge pa so se naveličale čakanja in so začele same iskati, pridobivati, loviti...

Ona je tudi čakala. Mlada Breda. A leta niso čakala. Dvajseto leto je že minilo pred štirimi leti. Tedaj se je utihotapila neka nestrpnost v čakanje. Z vsakim letom je padla ena idealna lastnost bodočega moža, dokler ni v osemindvajsetem letu njene starosti stal pred njo njen ideal popolnoma brez finih lastnosti, do pičice enak navadnemu, da, celo možu pod nivôjem vsakdanjosti. Samo da se omoži!

Dvakrat je že upala, da je dobila ženina! Obakrat jo je sreča varala... Prvikrat je bila neutolažljiva. Obupala je nad svojo bodočnostjo, nad svojo srečo. No, počasi pa se je popravila. Ko je pa tudi njeno drugo upanje šlo po vodi vsled praktičnega duha ljubimčevega, tedaj je prišla potrtost. Čedalje bolj se je odmikal njen ideal, v čedalje večji daljavi je zrla svojo srečo, kako ji miglja odmikajoč se za obzorje življenja. Srečna, neskončno srečna je hotela biti, vsak utripljaj srca je pognal po žilah vročo kri, koprnečo po blaženstvu... In te sreče ni hotelo biti. Pollašcati se je začela nervoznost. Njena misel je uhajala vedno pogosteje preko mladosti v starost.

„Stara devica!“ Mraz jo je stresel pri tej misli. Ali je mogoče kaj hujšega? Večkrat

se je spomnila, kako je v svoji še pol otroški razposajenosti kazala nekoč svojim tovarišicam na ulici znano priletno žensko kot „staro devico“, na kar so se vse od srca smejale. Tako je bilo. In kam gre zdaj ona? Kakšno ime se prime tudi nje v nekaj letih?

Na to ni mogla misliti. V boleštni neravnosti je obiskavala veselice, plese, gledišča, oblačila se čedalje izbranejša in pretiravala pri tem v svoji neravnosti lini čut tako, da se je čutila iz njenega nastopa neka vsiljivost in boleštna nestrpnost v želji, da bi ugajala.

Slednjič se ji je posrečilo. Nekemu ne več mlademu možu se je zdela zanimiva njena prikazen. Na tega moža je zastavila celo svojo bodočnost. Ta ljubezen je bila zadnja igra, pri kateri se vse dobi, ali vse izgubi.

Znala se je vživeti tako v to razmerje, kakor bi bila to njena prva ljubezen. Bila je otroška, naiva, burna, kakor bi se bili povrnili pretekli časi. Od njega je upala vse, bodočnost si je že naslikala v določenih barvah. On je bil „zlata duša“, „edini možki, ki je bil res pošten“, in on je bil tudi prisrčen v občevanju.

Zmenila sta se bila, da se snideta na zadnjem plesu. Pričakovala je, da bo jasno in določno razodel svoj načrt glede zakona. V tem se ni zmotila. Pokazal je jasno, da je nò mara, kakor hitro je čutil, da sili ona v zakon. Cel večer se ni zmenil za njo, marveč je zamenjal njeno blede, jesensko lepoto zopet z živahno, mladostno, ognjevito. Bil je star blaziranec — — —

In zdaj je zaigrano vse: njena bodočnost, sreča, veselje do življenja. Stoji na meji starosti — puste, nevesele, zoprne starosti, kakor bi bila priplavala skozi burne valove na samotni, nerodoviten, peščen otok. Morje je ni požrlo, rešila se je iz življenja, a v kakem stanju? Prazna vseh blagih čuvstev, duševno strta je dospela na samotni otok starosti, iz katere je rešitev le smrt. Kaj pomeni za njo življenje? Jetništvo. Ko je hitela za srečo, so jo vjeli na

poti zlobni ljudje ter jo zaprli v ječo, kjer vlada duh žalosti in resignacije.

* * *

Mesec se je skrila za strehe in od vzhoda sem je popihnil veter, da so se zazibale gole veje pod oknom. Solnca pa še dolgo ne bode.

Kakor v hipnozi je zrla skozi rosno steklo. Divja boleštnost se je razvijala v njeni duši, ona nima boleštnosti, ki samo grize in skeli, a se ne dvigne, da bi izpuhtela v solzah in tožbah.

Pol življenja je žrtvovala — fantomu... Ljubila je, želela je, koprnela je, in zdaj se kaže, da je njena duša zastrupljena.

Dà, zastrupljena!

Ali ni pojemanje življenske moči znak zastrupljenja? Duša ji je oslabela, da se ne upa dalje prenašati težo življenja. In to je obupavanje. Sad koprnenja po ljubezni je torej — obup. — Da, ne ljubi se ji več živeti. Čemu naj živi? Noben trenutek ne prinese drugega v sebi, nego povečano trpljenje. Celó njeno življenje je torej brez prave vsebine.

Bilo je brez prave vsebine. Ali bo tako pa tudi v bodočnosti? Dà. Saj mu ne more dati več novih ciljev, novih potov. Pred petnajstimi leti je zavozila v napačni kolovoz, sedaj ni mogoče nazaj. Na tem potu bo njen konec.

Moj Bog, kje so tisti časi, ko je bilo njeno srce čisto, kakor studenček v gorskem skalovju, ko se ni zrcalila v njem ničemurna posvetnost! Veselilo jo je vse, kar je bilo lepo in dobro, grenkosti življenja, ki je plod spoznavanja slabega, ni občutila njena duša. Ljubila je — — —

Sedaj se spomni: Tudi takrat je ljubila. A kolik razloček mej ono ljubeznijo in poznejšo. Takrat v nežnih nedolžnih letih je ljubila vse ljudi, ki so ji dobro hoteli, ki so njo ljubili; ljubila je vse dobre ljudi. — Kakor v sanjah se ji zdi sedaj ona ljubezen. Kako je ljubila takrat svojega očeta in mater in sestro, kako je vzljubila ubogo beračico z detetom v naročju, kako je vzlju-

bila nekoč pri obisku v bolnici trpeče bolnike... Kaka ljubezen je bila to? Ali je bila sploh to ljubezen?

V smislu svetá ne. In ona je petnajst let živela v prepričanju, da ima svet prav... To je bila edina usodepolna pomota. Ali napačno, krivo so jo poučili! Dejali so, — vsi, ki so poklicani dajati ji nauke in navodila: knjige, stariši, učiteljice — da je ljubezen edino le nagnjenje ženske do moškega. In to ozko stezo v širnem kraljestvu ljubezni je z vsem navdušenjem nastopila, meneč, da je ni ljubezni nego ljubezen do moškega...

Koliko je imela njena duša takrat plemenitih daril za ljubljence. Do danes je oddala vse, vse, in mesto sreče je dobila v protidaru — obup.

In sedaj mora pripoznati, da je bila ona ljubezen njenih nedolžnih let prava ljubezen. V ljubezni je sreča — a ona je bila srečna v ljubezni svoje nedolžnosti.

Nekaj ji je posvetilo v temo duše, kjer so se dvigala težka, moreča čuvstva. Nad temnim valovjem se je razpelo novo obzorje — čisto, jasno, nadahnjeno z deviškimi žarom vzhajajočega solnca.

* * *

Nekaj dni potem je obiskala umetniško razstavo.

V četrti dvorani je stala z zapisnikom slik v roki. Z neke slike so zrle nanjo „Sfingine oči“, pretresujoče, sesajoče, kakor bi mrle v koprnenju po blaženstvu. Velika zagonetka je počivala v njih — nerešena. V tej zagonetki pa je prežal na dnu oči divji obup.

Kakor bi jo zaskel ta obupni pogled, je odmeknila oči in pristopila k drugi sliki. Ta je bila vsa drugačna. Sredi bujno zelenega vrta ob gredici mlada deklica v kratkem krilcu. V eni roki drži mašno knjižico, v drugo pa steblo visoke, bujne lilije, vpirajoč pogled v snežno beli cvet. Ravnokar je došla iz cerkve in v tem krasnem jutru ni mogla strpeti v sobi. Pritekla je vun med zelenje in cvetje in izmed vseh rož ji je obstal pogled na liliji. Cel vrt se je zdel,

kakor da bi dihal svetost ob prisotnosti mlade deklice, ki je nosila nedolžnost v srcu, na licih, v očeh. In staro zidovje zadaj je bleščalo v jutranjem solncu in v prazniškem vzduhu.

„Nedeljsko jutro.“

Njene oči so se topile v blaženstvu, ki je mirno plavalo nad celo sliko. Nedolžnost je bila vpodobljena v svojem mirnem, tihem veličastvu. Neizrečen mir je obdajal sliko, dočim se je kadila v zadušljivih valovih krog in krog ob stenah — strast.

Zagonetka v „Sfinginih očeh“ je jasno in umljivo rešena v „Nedeljskem jutru“.

Divji obup se je razkadil, in iz pesimistiške sovražnosti se je razvila mehka naivnost združena s toplo ljubeznijo. Koliko nasprotje v obeh slikah! Je-li mogoče združiti to dvoje? Na videz ne.

Čem dalje je zrla „Jutro“, tem jasneje, se je svetlikalo na obzorju njene duše.

Da, tako jutro je bilo nekaj, nekaj v njenem življenju. Jasno, veselo in toplo je sijalo solnce. Nedotaknjena, kakor planinska roža na nedostopni skali, je bila njena duša. Domišljija, čista in krepka, je hitela visoko pod oblake in nad oblake. Volja je hitela za dobrim, kakor brzi potoček s hriba v dolino.

Bilo je lepo, krasno jutro.

A duša se je umazala, doteknile so se je umazane roke sveta; domišljija je padla izpod oblakov v močvirje in voljo je zajezila strast, da je nastopila novo strujo. In kaj je bil konec tega razvoja? Nastal je večer.

Solnce je zašlo, iz prepadov se je jela dvigati megla, od zapada sem se je razgrnila tema. Na močvirju so begale lučce, v gozdu je oznanjal skovir bližnjo smrt. Nastopila je noč. Brezupna, grozna noč.

Ta noč se zrcali v „Sfinginih očeh“. Na jutro je sledila noč sfinginih oči. Nad življenjem in srečo je obupala.

Je-li more slediti nōči teh obupnih oči jasno, čisto jutro? Samo iz sebe ne. Noč in dan sta nezdržljiva sama na sebi. Treba je tretje sile, višje, nadnaravne moči, da se te dve nasprotji združita.

In vtopljeni v nedolžni obrazek deklice je privrelo iz dna njene duše:

„O Bog!“

V duši je postalo toplo. Iz teme so se prikazovali jasni obrisi, megle so izginjale, obzorje je žarelo bolj in bolj. Trepotala je neznane blaženosti. Utihnili so skovirji, in luče na močvirju so izginile.

In glej, na obzorju v vsem veličastvu in mogočnosti — solnce.

Celo dušo je prešnila ena, velika, kakor solnce veličastna misel: Edino v nedolžnosti je sreča. In tu je prava, resnična sreča!

Začutila je novo življenje v sebi. Iz toplega juga so pripluli gorki toki in obkrožili dušo. Kakor bi se napolnila duša z novo energijo, je začutila, da ima še veliko, veliko, kar lahko odda, in kar mora oddati, ker v tem bo srečna. Ljubezen je šinila v srcu z visokim plamenom, ne žgoča, marveč mila, topla. Ljubezen do človeštva, — do ubogih, do trpečih, obupajočih. Ti vsi bodo

hvaležni za ljubezen, vračali jo bodo s hvaležnostjo.

Zagnusila se ji je preteklost, polna blodnih misli, žgočih strasti, umazanih in neizpolnjenih nad. Ako bi bila našla moža, ali bi bila srečna? Bog ve. Nekaj ji je dejalo v srcu, da ne.

Sreča ne počiva izven nas, marveč v nas samih. Čim bolj osredotočimo svoj „jaz“, čim manj težimo na vun, tem bližje smo sreči. In ona je polagala vso svojo srečo v moža...

Ko je odhajala iz razstave, je dozorel v nji sklep: posvetiti se karitativni ljubezni do bližnjega. V dušo se je vrnila pomlad, s svojimi cvetovi in zelenjem, solnce blaženosti je milo sijalo, in sladek mir je bil razlit nad celo njeno osebnostjo. Bodočnost se je svetila v jasnosti, starost je izgubila svojo odurnost.

Duša se je prerodila v nedeljskem, svetem jutru...

Pesem za zapuščene.

Marjetica, ti dušica,
kaj bi na pragu plakala
in dneva s hrepenečimi
solzicami mi čakala!

Ej, dan odplaval je nocoj
z meglico rožno za goró...,
pa za goro tvoj beli dan
sestrici rekel je tako:

Marjetica, ti dušica,
zakrij obraz, zapri oči,
da zvezdic teh mamljivi svit
do srca ne pridiha ti!...

— O vstajaj, noč, od mehkih tal
in krila žametna razpni
in tam po nebu kroginkrog
lučk zlatih tiho mi prižgi,

da dušica Marjetica
bo mislila sred grenkih sanj,
da z žarki se srebrnimi
k nji vrača spet odbegli dan! —

Cvetko Slavin.